

Loppuraportti

Panumajärven ja -ojan kunnostushanke 10110

Aikataulu 1.7.2015-30.6.2017 jatkoaika 31.05.2018

Panumajärvi ry

Y-tunnus: 2693786-2

PUDASJÄRVI

Yhteenveto hankkeesta

Panumajärven ja -ojan kunnostuksen yleishyödyllisessä kehittämishankkeessa selvitettiin Panumajärven ja -ojan kunnostusmahdollisuuksia. Tavoitteena oli löytää keinoja, millä vesistöjen nykyistä tilaa ja virkistyskäyttömahdollisuuksia voitaisiin parantaa. Hankkeessa tehtiin Panumajärven pohjan sedimenttitutkimus, jossa tutkittiin pohjalietteen koostumus. Tutkimuksen perusteella voitiin määrittää kuormituksen nykytilaa ja suunnitella kunnostusmahdollisuuksia. Panumajärven kunnostustarveselvityksessä tutkittiin Panumajärven nykytila, merkittävimmät kuormittajat, annettiin virkistyskäytön ja ekologisen tilan parantamiseksi toimenpide-ehdotukset ja alustava arvio kunnostuksen kustannuksista. Tuloksena arviottiin eri kunnostustoimenpiteiden soveltuvuutta ja toteuttamiskelpoisuutta sekä kunnostuksen realistisia tavoitteita. Lisäksi selvitettiin Panumajärven suussa olevan pohjapadon alkuperä ja rakennettiin veden korkeuden mittauspiste. Kaikkien näiden tulosten perusteella teetettiin suunnitelma Panumajärven kunnostukseen ja suunniteltiin uusi investointihanke Panumajärven kunnostuksen toteuttamiseksi.

Hanke onnistui suunnitelmien mukaisesti, kaikki työt saatiin teetettyä kustannusarvioiden mukaisesti. Lisäaikaa tarvittiin, koska Panumajärven kunnostussuunnitelma vaati maastotöitä.

Panumajärvi ry:n hankkeiden ja toimien rinnalla saatiin vireille Suomen Metsäkeskuksen hallinnoima luonnonhoitohanke. Luonnonhoitohankkeessa rakennetaan kaikkiin neljään Panumajärven laskevaan ojaan kosteikot estämään kiintoainesten ja ravinteiden kulkeutumista järveen. Kaikki nämä toimenpiteet tukevat yhteistä ponnistelua koko Panumajärven valuma-alueen kunnostamiseksi. Koska vesistöjen tila paranee, myös niiden virkistyskäyttö paranee. Hankkeesta hyötyvät alueen asukkaiden lisäksi myös Kipinän ja muiden lähialueiden asukkaat sekä matkailijat. Vesistön kunnostuksesta hyötyy myös kalasto ja linnusto sekä muu luonnon monimuotoisuus.

Kunnostettua monimuotoista Panumajärven uomaa kesällä 2018. Kuva Aili Jussila.

Raportti

Hankeen tavoitteet

Ylemmän tason tavoitteet, joiden osa hanke on

Hanke toteutti paikallisen strategian tavoitteita sosiaalisen ympäristön sekä elämänlaadun parantaminen ja yhteisöllisyyden tukeminen. Hanke toteutti Manner-Suomen maaseutuohjelmaa 2014-2020 ja sen toimenpidettä 7.1 selvitykset ja suunnitelmat. Tavoitteena oli yhteisölähtöinen paikallisen kehittämisen toimintojen täytäntöönpano.

Hankkeen tavoitteet

Panumajärven ja -ojan kunnostuksen yleishyödyllisessä kehittämishankkeessa selvitettiin Panumajärven ja -ojan kunnostusmahdollisuuksia. Tavoitteena oli löytää keinoja, millä vesistöjen nykyistä tilaa ja virkistyskäyttömahdollisuuksia voitaisiin parantaa.

Toteutus

Toimenpiteet

Ensimmäisinä toimenpiteinä tehtiin Panumajärven pohjan sedimenttitutkimus, jossa tutkittiin pohjalietteen koostumus. Tutkimuksen perusteella voitiin määrittää kuormituksen nykytilaa ja suunnitella kunnostuksen mahdollisuuksia. Johtava vesitalousasiantuntija Arto Lehto Ely-keskuksesta antoi tuloksista yhteenvedon ja ohjeistuksen: *Näytteen suuri vesipitoisuus johtunee siitä, että tuulen aiheuttama resuspensio eli aallokon vaikutus on kuljettanut kevyempää eli orgaanista ainetta järven keskelle syvimpään paikkaan mikä on normaali ilmiö kaikissa järvissä. Suuri fosforipitoisuus pintasedimentissä selittyy myös samalla ilmiöllä. Syvemmällä sedimentissä on myös erittäin korkeita fosforipitoisuuksia, joka on poikkeuksellista, sillä fosfori normaalisti vapautuu sedimentistä, kun pinnalle kertyy uutta sedimenttiä ja syvemmät kerrokset jäävät hapettomiksi. Tämä ilmiö johtuu siitä, että rauta johon fosfori sitoutuu ja kykenee sitomaan fosforia ainoastaan hapellisissa olosuhteissa. Syvempien kerrosten rautapitoisuus on myös poikkeuksellisen suuri mutta rauta/fosforisuhde niin alhainen, ettei rautaa enempää pysty sitomaankaan. Runsas rauta ja fosfori syvemmällä kertoo myös, että kuormitus on joskus ollut huomattavan suurta verrattuna nykytilanteeseen. Uutta sedimenttiä arvioisin kertyvän noin 0,5 -1 cm /v joten kuormitus osuu sinne 60 -70 luvuille. Tämä kertymä tulee rasittamaan järveä vielä pitkään toisaalta meillä ei ole tietoa kuinka suurelle alueelle fosforia on kertynyt, joten kuormituksen suuruutta on vaikea arvioida. Yhteenvetona sedimenttinäytteistä voi sanoa järven ja myös Panumaojan tilan kannalta on tärkeä, että järven happitilanne pysyy hyvänä. Nähdäkseni teidän hoitotoimet ovat varsin hyvin tähän tilanteeseen sopivia eli kalaston hoito ja niitot kohtuullisessa määrin. Niittojakin tärkeämpi olisi kasvimassan poisto siten, ettei se jää veteen mätänemään ja happea syömään. Joten voisi olla kokeilemisen arvoine juttu poistaa kasveja jään päältä syksyllä.*

Näytteenottoa pohjan sedimentistä talvella 2016. Kuva Aili Jussila.

Hankkeen suurin toimenpide oli tehdä Panumaojan kunnostustarveselvitys. Panumaojasta selvitettiin nykytila, merkittävimmät kuormittajat, annettiin virkistyskäytön ja ekologisen tilan parantamiseksi toimenpide-ehdotukset ja alustava arvio kunnostuksen kustannuksista. Selvitykset teki FCG Suunnittelu ja tekniikka Oy. Selvityksen tuloksena arviotiin eri kunnostustoimenpiteiden soveltuvuutta ja toteuttamiskelpoisuutta sekä kunnostuksen realistisia tavoitteita.

Hankkeessa selvitettiin myös Panumaojan suussa olevan pohjapadon alkuperä. Pohjois-Pohjanmaan museolta kävi arkeologi Mika Sarkkinen tutkimassa rakennelmaa. Hänen kehotuksesta puurakennelmista lähetettiin lustonäyte dendrologian tutkimuslaitokselle. Siellä puun kaatoikäksi määritettiin vuosi 1737-1755. Mika Sarkkinen antoi lausunnon, jonka mukaan rakennelma on kalapato jolla ei ole vaikutusta järven vedenkorkeuteen.

Kaikki hankkeessa tehdyt asiakirjat löytyvät Panumajärvi ry:n nettisivuilta.
<https://www.panuma.fi/pages/vesistoenkunnostushanke/hankeasiakirjat.php>

Konkreettisenä toimenpiteenä Panumaojan suuhun järven rannalle rakennettiin veden korkeuden mittauspiste. Pudasjärven kaupungilta kävi mittamies vaaihtemassa oikean korkeuden. Veden korkeuden vaihteluiden kirjaaminen on tärkeää tulevaisuudessa, kun kunnostustoimien vaikutuksia arvioidaan. Veden korkeutta onkin mitattu joka viikko.

Veden korkeuden mittauspiste rakennettiin Panumajärvelle kesällä 2015. Kuva Aili Jussila.

Panumaojan kunnostusterveyselvityksen toimenpiteiden perusteella kilpailutettiin ja teetettiin Panumaojan ennallistamiselle suunnitelma. Panumaojan kunnostussuunnitelma tehtiin Oulun kalatalouskeskuksen toimesta. Ely-keskuksen vesistöasiantuntijat olivat mukana kunnostussuunnitelman arvioinnissa suunnittelussa.

Hankkeen yksi tavoitteista oli selvittää Panumaojan mahdollinen kunnostus ja tehdä tulevan kunnostushankkeen suunnittelutyöt. Mukana kunnostuksen valmisteluissa oli vahvasti Ala-Kollajan Osakaskunta. Panumaojan kunnostuksen toteuttamiseksi kirjoitettiin uusi investointihanke Panumaojan kunnostushanke ja haettiin rahoitusta Oulun seudun Leaderilta. Kunnostushanketta varten kilpailutettiin kunnostustyön tekijät ja haettiin omarahoitukseen yhteistyökumppanit. Todella suuri työ oli saada kaikilta alueen maanomistajilta kirjallinen lupa kunnostustyön tekemiseksi. Tämä hanke sai Oulunseudun Leaderileta myönteisen päätöksen. Panumaojan kunnostuksen myötä toivotaan sen ekologisen tilan ja alkuperäisen uoman palautuvan sekä ojan virkistyskäytön, kuten kalastuksen, metsästyksen ja veneilyn paranevan.

Panumanojan kunnostussuunnitelman maastotyöt tehtiin syksyllä 2017. Kuva Heikki Tahkola.

Panumajärvi ry:n hankkeiden ja toimien rinnalla saatiin vireille Suomen Metsäkeskuksen hallinnoima luonnonhoitohanke Panumajärven kuormitusta vähentämään. Luonnonhoitohankkeessa rakennetaan kaikkiin neljään Panumajärveen laskevaan ojaan kosteikot estämään kiintoainesten ja ravinteiden kulkeutumista järveen. Kaikki nämä toimenpiteet tukevat yhteistä ponnistelua koko Panumaojan valuma-alueen ympäristön kunnostamiseksi.

Aikataulu

Panumajärven ja -ojan kunnostushanke toteutettiin ajalla 1.7.2015-31.05.2018. Jatkoaikaa saatiin yksi vuosi, koska Panumaojan kunnostussuunnitelma vaati maastotöitä.

Resurssit.

Hanke toteutettiin Panumajärvi ry:n toimesta. Työt on teetetty pääsääntöisesti ostopalveluna.

Toteutuksen organisaatio.

Hanke on toteutettu Panumajärvi ry:n hallinnoimana hankkeena. Mukana hankkeen toteutuksessa oli useita yhteistyökumppaneita, joista tärkeimpänä Ala-Kollajan Osakaskunta.

Kustannukset ja rahoitus.

Hankkeen kokonaiskustannusarvio oli 13818,94€ ja kustannukset muodostuivat pääasiassa ostopalveluista. Hankkeessa oli varattuna ostopalveluihin 13259,32 € (pohjasedimenttitutkimus 1178 €, sedimenttianalyysit 2976 €, Panumaojan

kunnostustarveselvitys 6175 €, lustotutkimus/radiohiilitutkimus 744 €, veden korkeuden mittauspaalun asennus 202,12 € ja tulevan kunnostushankkeen suunnittelu- ym. työt 1984 €). Kustannuksia oli varattu myös matkakuluihin 206,7 € ja mihin kuluihin 352,92 € (tiedotus 200 €, vesiasteikko 102,92 € ja mittapaalun rakenteet 50 €). Hankkeen kulut tulivat hankesuunnitelman mukaisesti ja hankkeelle arvioitu budjetti riitti toimintoihin.

Hanke sai rahoitusta 80 % kustannuksista ELY-keskuksen myöntämänä tukena (EU-osuus, valtion osuus) ja Kuntaraha toimintaryhmältä. Yksityistä rahoitusta oli 20 % kustannuksista. Mukana rahoittamassa olivat Ala-Kollajan Osakaskunta, Vapo, Metsähallitus metsätalous, Poro-Panuma ja Panumajärvi ry. Pudasjärven kaupunki myönsi puskurilainaa hankkeen toteuttamiseksi.

Raportointi ja seuranta

Hankkeen etenemisestä kerrottiin Panumajärvi ry:n nettisivuilla ja Facebook-sivuilla. Hankkeeseen sitoutuneille kyläläisille ja mökkiläisille sekä kyläyhdistyksen jäsenille lähetettiin s-postilla ja kirjeitse tietoa hankkeen etenemisestä. Panumajärven ja -ojan kunnostusilta pidettiin 28.9.2016 Kipinän kalastuskeskuksessa. Paikalla tapahtumassa oli n. 40 henkeä. Tässä tilaisuudessa esiteltiin hankkeessa tehdyt selvitykset ja suunniteltiin, mitä kunnostustoimia voidaan jatkossa tehdä. Tilaisuudessa sovittiin, että lähdetään viemään eteenpäin Panumaojan kunnostusta. Hankkeesta kerrottiin myös useissa vesistökuunnostuksen tapahtumissa ja vierailijoille, jotka kävivät tutustumassa Panumajärven kunnostustoimiin.

Toteutusolelutukset ja riskit

Toteutus meni suunnitelmien mukaan. Jatkoaikaa jouduimme hakemaan, koska Panumaojan kunnostukselle tehtiin suunnitelma. Suunnitelmaan tarvittavia mittauksia ja maastokäyntejä saattoi tehdä vain maastokauden kuivimpaan aikaan syyskesästä.

Yhteistyökumppanit

Tärkeimpänä yhteistyökumppanina oli Ala-Kollajan Osakaskunta. Todella hyvää opastusta saatiin Vyyhti-hankkeen toimijoilta ja Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksen asiantuntijoilta. Yhteistyötä tehtiin myös Pohjois-Pohjanmaan Metsäkeskuksen ja Pohjois-Pohjanmaan museon kanssa. Omarahoituksessa tukena olivat Vapo, Metsähallitus metsätalous ja matkailuyritys Poro-Panuma. Pudasjärven kaupunki myönsi puskurilainaa hankkeen toteuttamiseksi.

Tulokset ja vaikutukset

Hanke pääsi toteutuksissa tavoitteisiin. Kaikki hankkeelle suunnitellut työt on tehty. Panumaojan kuormittajat ja sen kunnostusmahdollisuudet on selvitetty ja siitä on raportti kirjoitettu. Sedimentti on tutkittu, vedenkorkeuden mittapaalu on rakennettu ja veden korkeutta on mitattu säännöllisesti. Panumaojansuun patorakennelma on tutkittu. Panumaojan kunnostussuunnitelma on tehty ja sen toteuttamiseen uusi hanke on haettu.

Suomen Metsäkeskuksen luonnonhoitohankkeena rakentamat kosteikot Panumajärven laskeviin ojiin vähentävät Panumajärven ja -ojan kuormitusta. Kaikki nämä toimenpiteet tukevat yhteistä ponnistelua koko Panumaojan valuma-alueen ympäristön kunnostamiseksi. Koska vesistöjen tila paranee, myös niiden virkistyskäyttö paranee. Hankkeesta hyötyvät alueen asukkaiden lisäksi myös Kipinän ja muiden lähialueiden

asukkaat, vapaa-ajan asukkaat sekä matkailijat. Vesistön kunnostuksesta hyöttyy myös kalasto ja linnusto sekä muu luonnon monimuotoisuus.

Särkiojan kosteikko valmistui kesällä 2017. Kuva Aili Jussila

Esitykset jatkotoimenpiteiksi

Hankkeen jatkotoimenpiteenä tehdään Panumaojan kunnostus, jossa uomaa kunnostetaan kalataloudellisesta ja virkistyskäytön näkökulmasta. Hankkeen tavoitteena on toteuttaa Panumaojan kunnostussuunnitelman mukaiset toimet, ja parantaa Panumaojan virkistyskäyttöä raivaamalla kaatunutta puustoa rannoilta. Työ tehdään investointihankkeena Oulun Seudun Leaderin rahoituksella. Panumaojan kunnostuksen myötä toivotaan sen ekologisen tilan ja alkuperäisen uoman palautuvan sekä ojan virkistyskäytön, kuten kalastuksen, metsästyksen ja veneilyn paranevan. Panumajärven kunnostusta jatketaan edelleen vesikasvillisuutta poistamalla ja roskakalaa pyytämällä. Panumajärven veden korkeutta mitataan säännöllisesti viikoittain. Panumajärvi ry:n toiminnassa jatketaan edelleen yhteisöllistä toimintaa Panumajärven ja -ojan ympäristössä.

Allekirjoittajat ja päiväys

Pudasjärvellä 27.10.2018

Jenni Koistinen Panumajärvi ry puheenjohtaja

Aili Jussila Panumajärvi ry sihteeri